

Laatvlieger (*Eptesicus serotinus*)

ecoprofiel gidssoort

De stad gezien door de ogen van een laatvlieger, inclusief de 4 V's.

De laatvlieger, een van de grootste vleermuissoorten in Nederland, is verspreid over het hele land te vinden. De laatvlieger vliegt 's avonds later uit dan de rosse vleermuis, waar hij dan ook zijn naam aan te danken heeft. Hoewel het geen typische stadsbewoner is, wordt de laatvlieger vaak aangetroffen in de randgebieden van steden en dorpen. Verblijfplaatsen van deze vleermuissoort zijn vooral te vinden in spouwmuren van gebouwen, achter gevelbetimmering, onder daklijsten, dakpannen of onder de loodslabben rondom een schoorsteen. Ze leven in een compact netwerk van huizen en gebouwen, die meestal niet meer dan enkele honderden meters van elkaar verwijderd zijn. In tegenstelling tot andere vleermuissoorten zijn laatvliegers vaak erg trouw aan hun verblijfplaatsen en verhuizen ze minder vaak. De laatvlieger is gebaat bij een gevarieerd halfopen tot open parklandschap, met graslanden, opgaande begroeiingen, lijnvormige groenstructuren en vijvers, waar ze in de beschutting op nachtvlinders, kevers en muggen jagen. Het foerageergebied van laatvliegers bevindt zich doorgaans binnen een straal van 1 tot 5 km rondom hun kolonie. Er is nog maar weinig bekend over de paargebieden en winterverblijfplaatsen van laatvliegers, omdat ze tijdens deze periodes vaak plotseling verdwijnen en hun paar- en winterverblijfplaatsen zelden worden waargenomen. Het leefgebied van de laatvlieger is ook geschikt voor andere vleermuizen zoals de ruige dwergvleermuis en de watervleermuis.

Verblijfplaats

Voedsel

Verbinding

Veiligheid

■ Verbinding

Dispersiemethode: via de lucht.

De laatvlieger vliegt meestal op 5 – 10 meter hoogte, maar soms ook hoger tussen de toppen van de bomen. Waar mogelijk volgen ze lijnvormige elementen om zich te verplaatsen van verblijfplaats naar foerageergebied, of tussen verblijfplaatsen. Bij gunstige weersomstandigheden (weinig wind en geen regen) kunnen ze ook grotere afstanden door open gebied afleggen en zijn lijnvormige elementen.

■ Voedsel

De laatvlieger jaagt vooral op grotere insecten als nachtvlinders, kevers, langpootmuggen, sluipwespen en muggen. Deze worden hoofdzakelijk vanuit de lucht gevangen, maar soms vangen ze ook insecten van bladeren of van de grond.

■ Verblijfplaats

De laatvlieger leeft voornamelijk in gebouwen leeft en kiest zijn verblijfplaatsen zorgvuldig. Deze kunnen zich bevinden in de spouwmuur, achter betimmeringen en vensterluiken, onder daklijsten en pannen en onder het lood van de schoorsteen. Soms worden ze ook aangetroffen op zolders. Vleermuiskasten blijken zelden geschikte verblijfplaatsen voor laatvliegers te zijn, waardoor op

maat gemaakte oplossingen zoals gevelbetimmeringen effectiever kunnen zijn. Net als andere vleermuissoorten, heeft de laatvlieger verschillende soorten verblijfplaatsen:

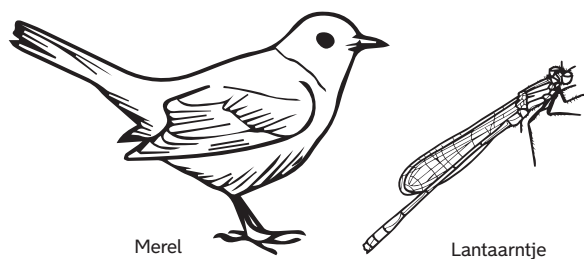
- **Kraamverblijfplaatsen:** Deze worden gebruikt van begin mei tot half juli, wanneer vrouwtjes in groepen samenkomen om hun jongen groot te brengen. Kraamkolonies bevinden zich meestal in gebouwen en bestaan uit enkele tientallen dieren. Tijdens deze periode hebben laatvliegers warme en goed geïsoleerde verblijfplaatsen nodig.
- **Paarverblijfplaatsen:** Doorgaans gebruikt van half augustus tot oktober. Het is niet duidelijk of voortplanting plaatsvindt in kraamverblijfplaatsen of winterverblijfplaatsen, en er is weinig bekend over het gedrag van mannetjes tijdens deze periode.
- **Winterverblijfplaatsen:** Deze worden gebruikt als winterslaapplek van november tot maart. Er is nog maar weinig bekend over winterverblijfplaatsen, maar het wordt aangenomen dat ze voornamelijk in gebouwen zijn, individueel of in kleine groepen.
- **Zomerverblijfplaatsen:** Alle verblijfplaatsen die niet worden gebruikt als kraam-, paar- en winterverblijfplaatsen tussen april en november. Deze kunnen zowel door mannetjes als vrouwtjes worden gebruikt en kunnen individueel of in groepen voorkomen. Net als bij kraamverblijfplaatsen is het belangrijk dat zomerverblijfplaatsen warm en droog zijn.

■ Veiligheid

Een geschikte verblijfplaats voor de laatvlieger moet vrij zijn van predatoren en bestand zijn tegen veranderende weersomstandigheden. Deze warmte minnende soort zoekt vooral naar warme plekken, zoals kopgevels van gebouwen, voor zomer- en kraamverblijven. Het is belangrijk dat de verblijfplaats voldoende geïsoleerd is om oververhitting in de zomer en te snelle afkoeling in de winter te voorkomen. Daarnaast moet de ruimte tochtvrij zijn om temperatuurcontrole te vergemakkelijken en uitdroging tijdens de winterslaap te voorkomen. Verlichting rondom de verblijfplaats heeft een negatieve invloed, aangezien laatvliegers hier gevoelig voor zijn. Grote renovatie- en isolatieprojecten vormen een risico, omdat ze geschikte ruimtes voor laatvliegers kunnen elimineren. Het is daarom essentieel om bij dergelijke projecten aandacht te besteden aan ecologische maatregelen om laatvliegers en andere vleermuizen te beschermen.

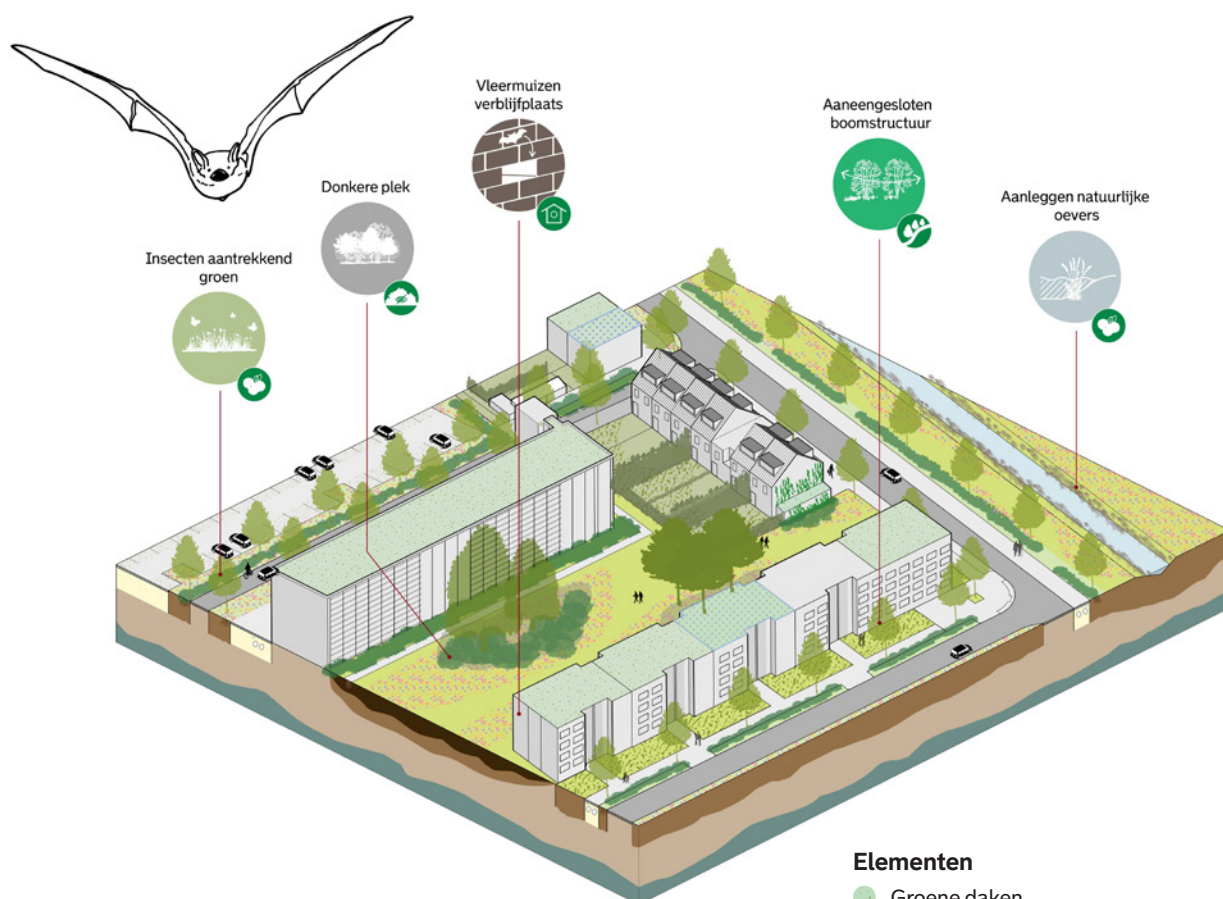
■ Meeliftende soorten zijn o.a.

- Merel
- Lantaarntje
- Watervleermuis
- Zanglijster
- Huismus
- Egel

■ Visualisatie

Laatvlieger

Elementen

- Groene daken
- Blauwe daken
- Privé voor- en achtertuinen
- Gemeenschappelijk/collectief groen
- Natuurvriendelijke oevers
- Kruidenrijk gras
- Vaste planten
- Grasbeton

Bodem

- Toplaag en rijke bodem
- Arme bodem/zand
- Puin en betongruis
- Zeeklei

■ Maatregelen

Om de laatvlieger een plek te bieden in de stad is een set aan concrete maatregelen opgenomen (zie maatregelentabel). Uitgangspunt is het realiseren van de Basiskwaliteit. Dit houdt in dat alle 4 de V's aanwezig zijn die de laatvlieger nodig heeft binnen zijn leefgebied. De maatregelen die horen bij de Basiskwaliteit zijn een minimale eis. De impact van de te nemen maatregelen hangt samen met de schaal waarop deze worden toegepast. Door bijvoorbeeld het oppervlak van een gekozen maatregel op te schalen, wordt de kans

groter dat een duurzame populatie ontstaat. Daarnaast wordt er een optie voor Aanvulling gegeven bij enkele maatregelen, die dienen als extra handvatten.

De volledige informatie van een maatregel vind je in de corresponderende factsheet. Daar wordt o.a. de technische en ruimtelijke inpassing behandeld. Lukt het niet om alle V's een plek te geven in je project? Zet dan in op bijvoorbeeld één of twee specifieke V's. Kijk naar de omgeving - is er al geschikt voedselgebied nabij? Kies dan voor de andere V's: Verbinding, Veiligheid of Verblijfplaatsen.

■ Maatregelentabel

V	Basiskwaliteit	Aanvulling
 	Zorg ervoor dat minimaal 25% van de bebouwing verblijfplaatsen voor vleermuizen bevatten.	Optimaal: Spouwmuren zijn voor vleermuizen toegankelijk. Alternatief; Verblijfplaatsen in de vorm van ingebouwde vleermuiskasten.
	Zorg voor minimaal 1000m ² per hectare (10.000m ²) aan insecten aantrekkend groen. Er dient ten minste een bloeihoogte aanwezig te zijn van maart t/m oktober. Hier leven insecten in die voedsel zijn voor de laatvlieger.	Optimaal: Kies voor inheemse soorten. Deze bieden naast voedsel ook een voortplantingsplaats voor diverse andere soorten insecten. Alternatief: Zorg voor beplanting die nectar aanbiedt.
	Zorg voor minimaal 25m natuurvriendelijke oever per 100m oever. Op deze oevers leven veel insecten die als voedsel dienen voor de laatvlieger.	
	Zorg voor minimaal één doorlopende boomstructuur vanaf verblijfplaatsen naar foerageergebieden. Deze structuren volgt de laatvlieger om van A naar B te komen.	Optimaal: Een aaneengesloten netwerk van verschillende boomstructuren tussen verblijfplaatsen en groene gebieden is optimaal. Alternatief: Zorg voor ten minste één doorlopende boomstructuur vanaf verblijfplaatsen naar nabijgelegen groene gebieden.
	Zorg voor minimaal 1000m ² per hectare (10.000m ²) aan donkerte (max. 2 lux). Het gaat om bomen en gevels boven 3 meter hoogte. Op deze hoogte verblijven en vliegt de laatvlieger.	Optimaal: Het hele projectgebied is donker. Alternatief: Zorg ervoor dat in ieder geval bomen en gevels donker blijven.
	Beheer: Bij snoeiwerkzaamheden worden kruidige en houtige plantsoenelementen gefaseerd teruggezet (bijvoorbeeld 1/3 per jaar). In dit groen leven veel insecten die in hun volwassen stadium als voedsel dienen voor de laatvlieger.	